

Verkenning rol provincie bij verstedelijkingsopgave
in Zuid-Holland

Definitieve rapportage 5 juli 2018

NO CHANGE WITHOUT A

AEBEL

Inleiding en aanpak

Er ligt een forse verstedelijkingsopgave voor in de zuidelijke Randstad. Deze wordt deels ingevuld door beoogde realisatie van grootschalige, complexe en langjarige gebiedstransformaties. De Provincie Zuid-Holland wil verkennen of en zo ja hoe, zij haar rol en instrumenten kan inzetten om te helpen deze versneld en beter -gericht op duurzame groei- te realiseren.

In nauwe samenwerking met de acht* gemeenten van de Verstedelijkingsalliantie en ook Gouda en Alphen aan de Rijn heeft Rebel op verzoek van de Provincie bij 15 projecten verkend wat de belangrijkste knelpunten zijn. Vervolgens is gekeken wat mogelijke oplossingsrichtingen zijn (voor deze locaties maar nadrukkelijk ook breder toepasbaar) en welke rol de Provincie daarin kan nemen. Hierbij is ook gekeken naar acties die bijzondere aandacht van de gemeente danwel samenwerking met het Rijk vragen.

Deze rapportage bevat de conclusies en aanbevelingen, inclusief prioritering, naar randvoorwaardelijke en aanvullende maatregelen. Dit is onderbouwd aan de hand van een afwegingskader. De prioritaire voorgestelde acties voor de Provincie worden uitgewerkt naar wat, hoe, wie, etc..

Per verkende locatie (15) is er een (F)ACTsheet, die separaat en vertrouwelijk aan de gemeenten ter beschikking wordt gesteld.

*Leiden, Den Haag, Zoetermeer, Rijswijk, Delft, Schiedam, Rotterdam en Dordrecht

Inhoudsopgave en leeswijzer

Hoofdrapport

Deel I: Uitwerking **handelingsperspectief** met prioritaire acties, naar Provincie, gemeenten en richting Rijk

Deel II: Inzicht in onderliggende benoemde **knelpunten**

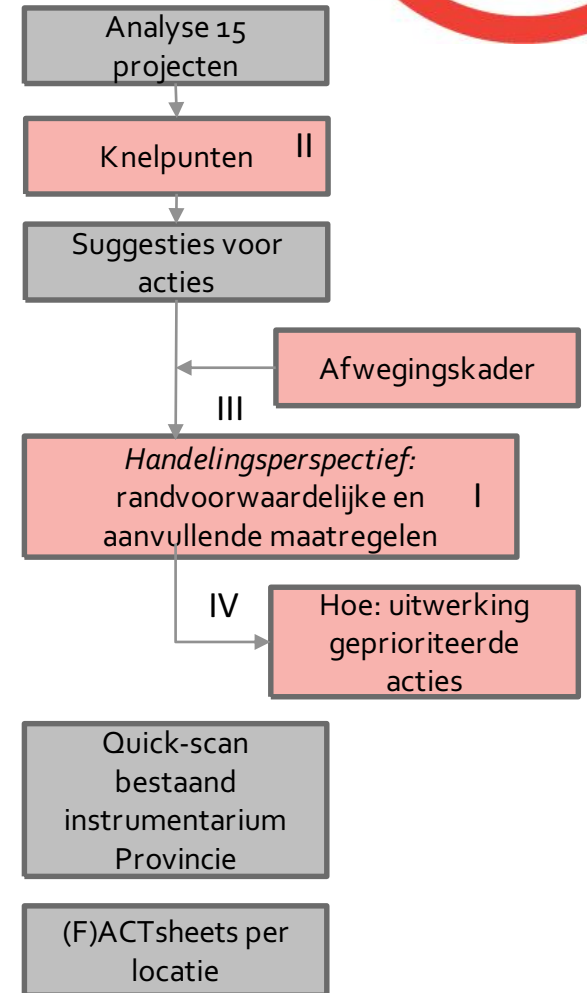
Deel III: scoring voorgestelde acties in **afwegingskader**

Deel IV: **concretisering prioritaire acties Provincie**

Bijlagenboek

- Uitwerking gerichte acties omgaan met hoge milieu categorie / watergebonden bedrijventerreinen
- Korte kenschets opgaven 15 verkende projecten
- Overzicht groslijst suggesties voor acties
- Quick-scan overzicht bestaand instrumentarium PZH

(F)ACTsheets per locatie (separaat/ vertrouwelijk)

Deel I: Conclusies en aanbevelingen: handelingsperspectief, naar partijen

Samenvatting handelingsperspectieven

Provincie	Randvoorwaardelijke maatregelen	<ol style="list-style-type: none">1. Kwaliteitssprong (H)OV-netwerk en anders omgaan met parkeren (in coalitie)2. Inzet op tackelen RO-issues – hindercirkels (zelf en met Rijk)3. Medebekostiging publieke onrendabele top specials (zelf en in coalitie)
	Aanvullende maatregelen	<ol style="list-style-type: none">4. Bieden van inspiratie, kennis en kunde (zelf)5. Organiseren additionele capaciteit en expertise (zelf)6. Ontkokering reacties provincie (zelf)7. Agenderen, uitwerken en mede-investeren in groen / blauw in de stad
Gemeenten	Naast de basis	<ol style="list-style-type: none">1. Flexibelere parkeernormen2. Trek transformaties breder naar kansarmere wijken3. Verken opties gebiedsbreder in de markt zetten (i.p.v. plots)
Richting rijk		<ol style="list-style-type: none">1. Kwaliteitssprong (H)OV-netwerk en first and last mile2. Slimme oplossingen voor omgaan met hinder3. Borgen private medebekostiging collectieve investeringen4. Medebekostiging publieke onrendabele top specials5. Vergroten investerend vermogen corporaties

Handelingsperspectief Provincie (1)

De belangrijkste voorgestelde acties voor de Provincie (randvoorwaardelijke maatregelen) spelen in op de geconstateerde grootste issues rondom locatiekwaliteit en voortgang:

1. Focus op versnelling -via coalitie met Rijk en (vervoers)regio- kwaliteitssprong samenbindend **(H)OV-netwerk**. Hoogfrequent en fijnmazige stops en verbindingen op zowel Oude Lijn als in verbinding met Zoetermeer-Gouda. Inclusief innovatieve oplossingen voor 'last mile' (o.a. collectief autonoom OV, snelfietsroutes) en inzet op **anders omgaan met parkeren** -> flexibel maatwerk i.s.m. andere mobiliteitsvormen; locatie- en doelgroepafhankelijke inzet.
2. Inzet op **tackelen RO-issues**. Doel = slim omgaan met hindercirkels (geluid, lucht, externe veiligheid). Waar mogelijk zelf -via 'verdichtingsloket'/ coaches en 'versnellingscan', inclusief kansen vanuit C&H-wet, Stad & milieu en Omgevingswet. Op afroep voor overheid en markt. Waar nodig i.s.m. Rijk (bv. voorrang privaatrechtelijke afspraken, 'noodwet'). Afronden onzekerheid over verplaatsing bestaande (en soms verouderde) planologische ruimte of feitelijke bedrijvigheid met hoge milieu categorieën en/of watergebonden karakter.
3. Als Provincie inzetten (i.s.m. Rijk) op **mede-bekostiging publieke onrendabele top/ 'specials'** bij transformatieprojecten als laatste 'duwtje', zoals bv. tekorten vanuit verplaatsing bedrijvigheid, hindermaatregelen, sanering, grootschaliger gebiedsinfra, fietsparkeren, opheffen barrières etc.. Ook voor benodigde kwaliteit openbare ruimte/ leefbaarheid, groen-blauw/ klimaatbestendigheid.

Handelingsperspectief Provincie (2)

Hiernaast komen een aantal logische acties (aanvullende maatregelen) op voor de Provincie die impact hebben op de planvorming en op haar pad liggen gegeven haar bovenlokale rol:

4. Bieden van **inspiratie, kennis en kunde** rondom vragen hoe om te gaan met
 - menging wonen-werken transformatiegebieden; veiligheid, leefbaarheid & groen, ontwikkelen inpassingsoplossingen ('inclusief ontwikkelen')
 - diversiteit woonvormen, bv. gezinsappartementen; ook kansen aanpasbaar bouwen
 - parkeren -> bredere mobiliteitsoplossingen
 - versnipperd bezit, zowel in samenwerkingen als in (flexibel) kostenverhaal
 - Omgaan met risico op staatsteun (bv. bij kostenverhaal, grondprijs, onrendabele top)

5. Organiseren **additionele capaciteit en expertise** om versnelling opgave aan te kunnen
 - Bieden bestuurlijke support aan lokale bestuurders bij complexe discussies (zowel richting raad als omwonenden)
 - Inzet ambassadeurs op energie (decentrale duurzame energieoplossingen bij gebiedstransformaties) en mobiliteit (stimuleren anders omgaan met parkeren)
 - Inzet flexpool capaciteit en kennis ter facilitering uitvoering projecten: zowel projectleiders, uitvoering als high level expertise (juristen, RO, vastgoedeconomen)
 - Potje opzetten ter ondersteuning gemeenten tbv extra inzet omgevingsmanagement

Handelingsperspectief Provincie (3)

6. **Ontkokering reacties Provincie** richting gemeenten rondom projecten -> afstemming.
 - Reactie naar gemeenten integraal en niet per sector
 - Afwegingskader ontwikkelen om wonen, economie, groen/blauw tegen elkaar af te wegen en gecoördineerd te kunnen sturen op verstedelijking en reageren op issues vanuit gemeenten
 - Één aanspreekpunt hanteren voor gemeenten

7. Rol van Provincie bij het doorontwikkelen van **groen / blauw in de stad**
 - Agenderen / uitwerken / mede-investeren in extra groen-blauwe kwaliteit en klimaatadaptatie (zowel wateropgave als tegengaan droogte en hittestress) bij verdichtingsopgaven
 - Koppelen van (nieuw) binnenstedelijk groen aan regionale groenopgaven (metropolitane parken), inclusief versterken verbinding met buitengebieden

Handelingsperspectief gemeenten

Vanzelfsprekend zijn gemeenten hier primaire overheidspartij in de samenwerking met markt, burgers en maatschappelijke organisaties. Door het bieden van kaders, faciliteren van partijen, uitvoeren planologisch-juridische taken, etc.. Gemeenten spelen ook zelf in eerste aanleg de actieve rol in zoeken naar goede voorbeelden, slimme aanpakken, omgaan met wet- en regelgeving, zorgen voor uitvoeringscapaciteit, investeren in collectieve voorzieningen, zorgdragen voor verduurzaming, etc.. Hiernaast komt een drietal acties naar voren die bijzondere aandacht van gemeenten vragen:

1. Oppakken **mobiliteitsvraagstuk** per locatie met maatwerk: vaak met **flexibeler p-normeringen -> locatie- en doelgroepafhankelijk** en gericht op toekomstige ontwikkelingen i.p.v. alleen het nu. In de transitie werken met ombouwbaar/ aanpasbaar P-volume (zowel op maaiveld als garages). Ga daarbij niet uit van pp per bewoner maar xx pp per gebied -> collectiviseren & gebiedsbreed organiseren.
2. **Overweeg transformaties breder te trekken (XL-benadering) naar omliggende wijken** en verbreed zo vernieuwingsaanpak. Achterliggende doel: betere menging, opheffen barrières, maar ook politieke tegendruk wegnemen. Bv. voeg sociale huur toe in transformatiegebied en combineer dit met opwaarderen naar part. huur/koop in die omliggende wijken (schuifoperatie). Kan ook richting andere gemeenten o.g.v. sociale opgave.
3. Verken **gebied breder in de markt zetten** (aan consortia) naast per plot/ kleinere eenheden vanuit integraliteitsgedachte, capaciteitsinzet gemeente, kostenverhaal.

Handelingsperspectief richting Rijk

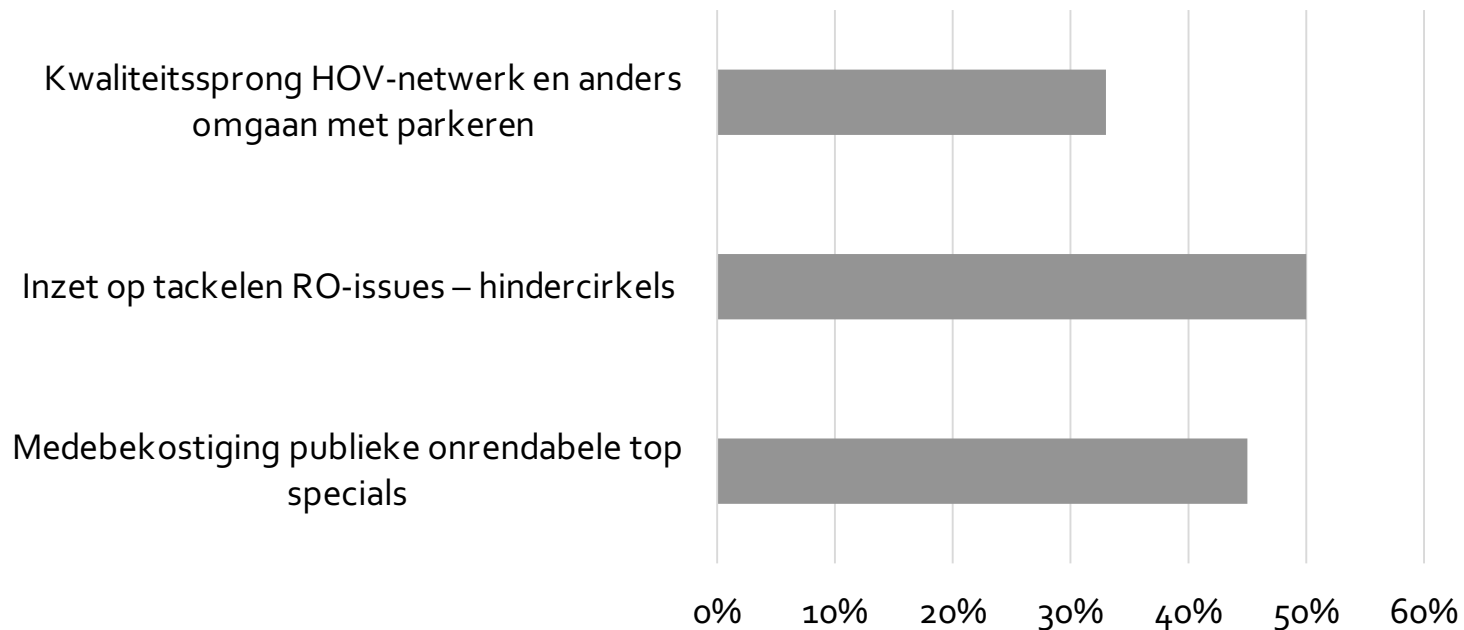
De Provincie en betrokken gemeenten (inclusief Verstedelijkingsalliantie) zouden zich richting het Rijk sterk willen maken voor de volgende acties:

1. Versnelling (via coalitie) **kwaliteitssprong (H)OV-netwerk** met fijnmazigheid in stops en hoogfrequente verbindingen op zowel Oude Lijn als verbinding met Zoetermeer-Gouda, inclusief alternatieve oplossingen voor **'first & last mile'**, inclusief fietsinfrastructuur.
2. Actief verspreiden **slimme oplossingen voor omgaan met hinder** (oplossingen via C&H-wet, Stad & Milieu). Omgevingswet werpt schaduw en onzekerheid vooruit; gemeenten (m.u.v. pilots) kunnen meer dan bekend. Ook verkennen opties tot mogelijk maken van wonen op plekken met bovenwettelijke hinder als bewoners dat willen en accepteren.
3. **Borgen private medebekostiging collectieve investeringen zoals bovenplanse infra/OV** (bv. forfaitair) incl. kennis delen wat/hoe al kan. Ook verruimen mogelijkheden overheid tot flexibel kostenverhaal (heffen op moment x en flexibel inzetten nog onbekend moment y)
4. Inzet (i.s.m. Provincie) op **mede-bekostiging publieke onrendabele top/ 'specials'** bij transformaties, veroorzaakt door bv. verplaatsing bedrijven, hindermaatregelen, sanering, collectieve infra/ kwaliteit openbare ruimte/ leefbaarheid en veiligheid, etc..
5. Inzet op **vergroten investerend vermogen corporaties**: bij transformatie aanpassen waarden op marktwaarde, verbreden korten op verhuurdersheffing (a la NPRZ), mogelijk maken rolneming middeldure huursegment (bv. ruimere woningen)/ niet-DAEB functies bij noodzakelijkerwijs geïntegreerde transformatieprojecten.

Handelingsperspectief -> oplossend vermogen

Oplossend vermogen randvoorwaardelijke maatregelen* (in impact op realisatie % van totaal aantal beoogde woningen)

*maatregelen te nemen in samenwerking tussen gemeente, Provincie en Rijk

Prioritaire acties: inzetbaarheid -> locatie

Actor	Prioritaire acties	Leiden Stationsgebied	Alphen Rijnhaven-Oost	Den Haag Binckhorst/CID	Den Haag Knoop Moerwijk	Den Haag Scheveningen	Zoetermeer Entréegebied	Rijswijk Stadsas	Delft Schie-oevers	Schiedam Schieveste	Rotterdam Stadshavens XL	Rotterdam Binnenstad	Rotterdam Willemsas	Rotterdam Feijenoord City/Stadionpark	Gouda Spoorzone	Dordrecht-Zwijndrecht Spoorzone
	Typering															
Provincie	Randvoorwaardelijke maatregelen	1.Kwaliteitssprong (H)OV-netwerk en anders omgaan met parkeren	√		√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
		2.Inzet op tackelen RO-issues – hindercircels / programmering	√	√	√	√		√	√	√	√	√	√	√	√	√
		3.Medebekostiging publieke onrendabele top specials	√	√	√	√		√	√	√	√	√	√	√	√	√
	Aanvullende maatregelen	4.Bieden van inspiratie, kennis en kunde		√	√	√	√	√	√	√	√	√	√		√	√
		5.Organiseren additionele capaciteit en expertise		√				√	√		√	√	√		√	√
		6.Ontkoking reacties provincie				√				√	√			√		
		7.Agenderen, uitwerken en mede-investeren in groen / blauw in de stad	√		√	√							√	√		
Gemeenten	Naast de basis	1.Flexibelere parkeernormen	√	√	√	√	√	√	√		√	√				√
		2.Trek transformaties breder naar kansarmere wijken			√	√	√		√		√	√		√		√
		3.Verken opties gebiedsbreder in de markt zetten (i.p.v. plots)			√									√		
Richtingrijk		1. Kwaliteitssprong (H)OV-netwerk en first and last mile	√		√	√	√	√	√	√		√	√	√	√	√
		2.Slimme oplossingen voor omgaan met hinder		√	√	√	√		√	√	√	√	√	√	√	√
		3.Borgen private medebekostiging collectieve investeringen	√	√	√			√	√	√		√	√			√
		4. Medebekostiging publieke onrendabele top specials	√		√	√		√	√	√	√	√		√		√
		5.Vergroten investerend vermogen corporaties			√	√						√		√		

Tot slot: de opgave en hoe verder?

Er ligt een forse opgave voor alle betrokken partijen om de beoogde verstedelijking te realiseren en ook op een verantwoorde en integrale wijze. De samenwerking tussen de verschillende overheden, de inspanningen binnen de verschillende overheden zelf en ook de samenwerking met de marktpartijen op gebiedsniveau vragen forse inzet.

De Provincie is hier één van de spelers, maar wel een belangrijke. Maar ook de Provincie heeft geen oneindige capaciteit of slagkracht. Dus mensen en middelen gericht inzetten is de boodschap. De in dit rapport benoemde *randvoorwaardelijke maatregelen* (kwaliteitssprong OV, RO, financiële middelen) zijn daarbij de belangrijkste elementen. Deze hebben direct impact op het aantal te realiseren woningen. De *aanvullende maatregelen* zorgen voor meer kwaliteit (bv. menging wonen-werken) en snelheid. Daarbij roepen we op tot een integrale benadering, verdere uitwerking van haar visie en prioritering op verstedelijking vanuit de Provincie bij uitvoering van de opgave.

De complexiteit en hoeveelheid betrokken partijen vragen om praktische samenwerking. Vastlegging daarvan in bv. een Uitvoeringsconvenant (bv. voortbouwend op de VerstedelijkingsAlliantie) kan de gezamenlijke agenda concretiseren naar uitvoering in de praktijk.

Deel II: Uitwerking van knelpunten – de rode draden

Inzicht in benoemde knelpunten

Vanuit de inventarisatie bij gemeenten naar 15 transformatielocaties en daarnaast ook een gesprek met marktpartijen betrokken bij meerdere projecten in de regio halen we hier naar boven welke rode draden* naar voren zijn gekomen bij het benoemen van **knelpunten**? Wat zijn meermaals terugkerende issues of vergelijkbare vraagstukken? Vervolgens is een serie **suggesties** ingebracht door partijen in het veld (overheid en markt) cq. uitgedacht als logischerwijs volgend uit de benoemde knelpunten. Die zijn uitvoerig opgenomen in het Bijlagenboek.

Via het **afwegingskader** (zie deel III) is vervolgens een prioritering (en clustering) gemaakt, die heeft geleid tot het geschetste **handelingsperspectief** in deel I.

In kaders en verbeeldingen zijn in het Bijlagenboek steeds **per verkend project** een aantal van de belangrijkste knelpunten en bijbehorende zoek-/oplossingsrichtingen (op hoofdlijnen) opgenomen, ter indicatie. Doel is helder te maken waar de generiek benoemde issues feitelijk aan de orde zijn en waar dus de prioritaire acties ook zouden kunnen 'landen'. Dit is nader concreet uitgewerkt in de (F)Actsheets per locatie.

*Projectspecifieke knelpunten (die alleen in casus x of y gelden) zijn in de separate (F)Actsheets benoemd en geadresseerd.

Waar lopen we tegen aan– knelpunten (1)

Inventarisatie van knelpunten in de praktijk vanuit analyse bij gemeenten (15 projecten) en markt:

RO/ wonen

- Omzeilen/ oplossen hinder: geluid, stikstof/ fijnstof, externe veiligheid
- Realisatie goede menging wonen-werken in nieuwe leefmilieus
- Programma / plek/ leefbaarheid: willen mensen wel op bepaalde plekken leven? Tegelijk willen sommige nieuwkomers daar juist wel wonen ("stank / geluid ") maar is dit nu moeizaam
- Risico op te eenzijdig programma (vooral overal appartementen 1-2 pp hh) aanwezig.
- Plancapaciteit wordt niet altijd gerealiseerd. Overprogrammering nodig. Tegelijk vaak statische/ te kwantitatieve regionale programmeringsafspraken aan de orde*

RO/ economie

- Verplaatsingsissues bedrijven (RO-status -> hmc/watergebonden bestemmingen/ bedrijvigheid)
- Regionale programmering (tussen gemeenten onderling) voor kantoren in de praktijk vaak nog kwantitatief gedreven en statisch toegepast

Waar lopen we tegen aan– knelpunten (2)

Infra/OV/ parkeren

- Opwaardering/ extra OV voor betere locatiekwaliteit en ontsluiting (fijnmazigheid, hoogfrequentie), inclusief innovatieve oplossingen 'first & last mile'
- Hinder voor ontwikkelingen in bv. spoorzones van gevaarlijke stoffen-routes
- Grote investeringen nodig voor fietsparkeren/ -infrastructuur (bv. snelfietsroutes)
- Mobiliteit / parkeernormen: oplossing is maatwerk per gebied en per doelgroep. Parkeernormen vaak te weinig flexibel

Energie/ duurzaamheid

- Duurzaamheid: waar kan wel/geen WKO, wat zijn de andere opties (bv. Warmtenet, thermische energie uit oppervlaktewater?). Is smart grid een kans en hoe kan dat dan werken?! Vaak onduidelijkheid over opties, maatwerk nodig
- Ruimtebeslag voor duurzame energie (bv. zonnepanelen) vs. groen (groene daken) -> dubbele claim op ruimte (i.h.b. daken)

Groen / Blauw

- Verdichting kan ten koste gaan van de kwaliteit van de openbare ruimte / leefbaarheid
- Klimaatadaptatiemaatregelen (tegen hevige regenbuien en hoge temperaturen) vragen extra ruimtebeslag, terwijl de ruimte binnenstedelijk juist erg schaars is

Waar lopen we tegen aan– knelpunten (3)

Investerend vermogen

- Publieke onrendabele top door benodigde ingrepen variërend van verplaatsing bedrijvigheid, hindermaatregelen, sanering vervuilde grond, gebiedsgebonden/ grootschaliger infra, openbare ruimte, groen-blauwe oplossingen/ klimaatbestendigheid, etc. Kostenverhaal bij private partijen vaak niet mogelijk.
- Regelmatig lijkt er onvoldoende parate kennis over staatssteun en wordt dit een issue in relatie tot kostenverhaal en omgaan met een private onrendabele top
- Beperkt investeringsvermogen van veel corporaties

Organiserend vermogen

- Omgaan met versnipperd eigendom/ particulier bezit
- Er ontstaat tegenkracht (leefbaarheid, groen, verkeer, geluid etc.) vanuit bestaande stakeholders, dit zet lokale politiek ook vaak onder druk door sublokale belangen
- Uitvoeringscapaciteit, te weinig mensen / kunde in huis (projectleiders, thematisch)
- Roleenduidigheid van Provincie/ afgewogen inbreng i.p.v. vanuit kokers
- Capaciteit: ook bij private partijen (zeker in bouw) een probleem. Soms is proces ineffectief doordat kaders alleen binnen gemeente zijn bedacht. Ook in tenderen per plot i.p.v. gebiedsbreder zit inefficiëntie. Voorts kan trage besluitvorming gemeenten ook oorzaak zijn.

Deel III: Prioritering acties via afwegingskader

Hantering afwegingskader (I)

Voor het prioriteren van de acties en het toedelen van de acties naar partijen (Rijk, provincie, gemeenten) hanteren we een afwegingskader die bestaat uit twee onderdelen:

- I. Beschrijving
- II. Analyse/ conclusiegericht

Bij **beschrijving** is gezien hoe de actie is te karakteriseren:

1. naar type*,
2. fase,
3. impact op beleid,
4. rolneming,
5. Hoe vaak deze actie gevraagd is.

* Aan de hand van de strategietyperingen van Ruimtevolk

I. Beschrijving

a)	Naar type actie
	- visie/ inspiratie/ verbeelding
	- coalitie/ arrangement/ proces
	- financieel
	- (omgevings)beleid en RO-regelgeving
	- kennis/ kunde
b)	Naar fase in project
	- initiatie
	- planvorming
	- uitvoering
c)	Naar impact op beleid
	- al bestaand
	- doorontwikkeling bestaand
	- nieuw
d)	Naar rolneming provincie
	- faciliterend/ reactief/ indirect/ tbv anderen
	- sturend/ actief/ direct/ eigen actie
e)	Hoe vaak voorkomend?
	- veelvuldig/grotendeels/ vaak
	- regelmatig
	- soms/ specifiek in een/enkele geval(len)

Hantering afwegingskader (II)

Uitgangspunt voor **analyse en conclusies** is wat realisatie cq. het resultaat van de actie zou betekenen, naar

- a. invoerbaarheid/ complexiteit
- b. daar mee gemoeide kosten
- c. uiteindelijk te realiseren impact
- d. verhouding kosten-baten
- e. urgentie: hoe hard is het resultaat nodig?

2) Analyse/ conclusiegericht

- a) Naar invoerbaarheid en resultaattermijn doel
 - snel/ laaghangend/ eenvoudig invoerbaar
 - complexer/ langere termijn
- b) Naar kosten/ omvang fin. impact realisatie doel
 - beperkt/ goedkoop
 - gemiddeld
 - groot
- c) Naar impact van realisatie actie
 - groot
 - gemiddeld
 - beperkt
- d) Naar kosten-baten verhouding
 - kleine kost/grote baat
 - grote kost/ grote baat
 - kleine kost/ kleine baat
 - grote kost/kleine baat
- e) Naar urgentie: hoe hard nodig is realisatie actie?
 - hard nodig
 - redelijk nodig
 - zou mooi zijn

Prioritering in categorieën

Op basis van een integrale weging van zowel karakteristieken als analyse is een totaalafweging gemaakt. De meest dominante aspecten in deze afweging zijn:

- is een voorgestelde actie **vaak nodig**?
- is sprake van een verwachte **grote impact**?
- hoe **urgent/ hard nodig** is een voorgestelde actie?

Op basis van dergelijke weging is gekomen tot prioritering :

- 1. Randvoorwaardelijke maatregelen:** zonder geen aanvullende woningbouw mogelijk
- 2. Aanvullende maatregelen:** ondersteunend en versnellend om woningbouw te realiseren

Enkele voorgestelde acties spelen vooral bij enkele specifieke cases. Deze zijn niet meegenomen in het generieke overzicht maar in een apart overzicht '**casus-specifiek**'.

Tot slot is benoemd welke van alle voorgestelde acties een '**no regret**-'karakter kennen. Hoe minder groot de financiële consequenties zijn van een voorgestelde actie, hoe eerder iets als 'no regret' scoort, mits leidend tot zinvolle impact.

Categorie 1. Randvoorwaardelijke maatregelen

	RO wonen	RO/ Economie	Infra/ OV				Bevorderen investerend vermogen
	Slim omgaan met hinder, verspreiden oplossingen. Inc. verdichtingsloket, coaches, versnellingscan.	Oplossingen transformatie hoog milieu categorie en/of watergebonden bedrijventerrein	Bevordering hoogfrequent, fijnmazig (H)OV-netwerk qua stops en verbindingen	Nieuwe concepten (collectief autonoom OV, snelfietsroutes etc) voor last mile . Incl. via pilots, concessies	Mobiliteit via flexibele p-normeringen -> locatie- en doelgroepafhankelijk.	Kennis delen t.a.v. mobiliteitsconcepten. Evt. inzet mobiliteitsambassadeurs	Medebestorting van publieke onrendabele top/ specials
I. Beschrijving							
a) Naar type actie	Kennis/ kunde	(Omgevings)bel eid en RO-regelgeving	Coalitie	Financieel	Visie/ inspiratie	Visie/ inspiratie	Financieel
b) Naar fase in project	Planvorming	Planvorming	Initiatie	Initiatie	Planvorming	Planvorming	Planvorming
c) Naar impact op beleid	al bestaand	doorontwikkeling bestaand	al bestaand	doorontwikkeling bestaand	doorontwikkeling bestaand	doorontwikkeling bestaand	doorontwikkeling bestaand
d) Naar rolneming provincie	faciliterend	actief	faciliterend	actief	faciliterend	faciliterend	actief
e) Hoe vaak voorkomend?	vaak voorkomend	regelmatig	vaak voorkomend	vaak voorkomend	vaak voorkomend	vaak voorkomend	regelmatig
2) Analyse/ conclusiegericht							
a) Naar invoerbaarheid en resultaattermijn doel	snel/ laaghangend fruit	complexer	complexer	complexer	snel/ laaghangend fruit	snel/ laaghangend fruit	snel/ laaghangend fruit
b) Naar kosten/ omvang fin. impact realisatie doel	goedkoop	goedkoop	groot	groot	goedkoop	goedkoop	groot
c) Naar impact van realisatie actie	groot	groot	groot	groot	groot	gemiddeld	groot
d) Naar kosten-baten verhouding	kleine kost/ grote baat	kleine kost/ grote baat	grote kost/ grote baat	grote kost/ grote baat	kleine kost/ grote baat	kleine kost/ grote baat	grote kost/ grote baat
e) Naar urgentie: hoe hard nodig is realisatie actie?	redelijk nodig	hard nodig	hard nodig	hard nodig	hard nodig	hard nodig	hard nodig
<i>No regret?</i>	<i>No regret</i>	<i>No regret</i>	<i>No regret</i>	-	<i>No regret</i>	<i>No regret</i>	-
Actie door/ richting wie?	Provincie. I.s.m. Rijk	Provincie	Coalitie richting Rijk	Provincie. I.s.m. Rijk	Gemeenten	Provincie	Provincie. Richting Rijk

Categorie 2. Aanvullende maatregelen (a)

		RO wonen			Energie	Groen-blauw
		Inspiratie, goede voorbeelden, geschikte werkwijzen (bv. menging wonen-werken/ leefbaarheid/ veiligheid/groen, additionele woonvormen, zoals gezins-appartementen), aanpasbaar bouwen)	Bezie transformatiegebieden breder (XL) incl. opwaardering omliggende wijken	Verkennen opties om privaatrechtelijk ("ik wil het wel") boven publiekrechtelijk ("het mag niet") te laten gaan -> regelluwe zones met acceptatie van stank, hinder	Decentrale energie-oplossingen -> smart grids. Opties voor collectieve energie-aanpak bij transformaties aandragen. Zet bv. de Energie-ambassadeurs in.	Stimuleren en meebetalen aan groen-blauwe kwaliteiten/ klimaat-adaptatie in de stad. Verbinden aan regionale opgaven
I. Beschrijving						
a)	Naar type actie	Visie/ inspiratie	Visie/ inspiratie	Coalitie	Visie/ inspiratie	Financieel
b)	Naar fase in project	Planvorming	Initiatie	Planvorming	Planvorming	Planvorming
c)	Naar impact op beleid	nieuw	nieuw	nieuw	al bestaand	doorontwikkeling bestaand
d)	Naar rolneming provincie	faciliterend	faciliterend	faciliterend	faciliterend	actief
e)	Hoe vaak voorkomend?	vaak voorkomend	soms/ specifiek	regelmatig	regelmatig	regelmatig
2) Analyse/ conclusiegericht						
a)	Naar invoerbaarheid en resultaattermijn doel	snel/ laaghangend	complexer	complexer	snel/ laaghangend	snel/ laaghangend
b)	Naar kosten/ omvang fin. impact realisatie doel	goedkoop	groot	goedkoop	goedkoop	gemiddeld
c)	Naar impact van realisatie actie	gemiddeld	gemiddeld	gemiddeld	beperkt	gemiddeld
d)	Naar kosten-baten verhouding	kleine kost/ grote baat	grote kost/ grote baat	kleine kost/ grote baat	kleine kost/ kleine baat	gemiddelde kost/ gemiddelde baat
e)	Naar urgentie: hoe hard nodig is realisatie actie?	redelijk nodig	redelijk nodig	redelijk nodig	redelijk nodig	redelijk nodig
	<i>No regret</i>	<i>No regret</i>	-	<i>No regret</i>	<i>No regret</i>	
	Actie door/ richting wie?	Provincie	Gemeenten	Richting Rijk	Provincie	Provincie

Categorie 2. Aanvullende maatregelen (b)

	Bevorderen investerend vermogen		Bevorderen organiserend vermogen				
	Borgen private medebekostiging bovenplanse investeringen infra/OV. Incl. vergroten flexibiliteit in toepassing kostenverhaal	Inzet op vergroten investerend vermogen corporaties bij transformaties: aanpassen waarden marktwaarde, korten op verhuurdersheffing (a la NPRZ), rol in middeldure huursegment.	Omgaan met versnipperd bezit (kennis/ kunde delen, support)	Benadrukken (via bestuurlijke steun) bovenlokaal belang verstedelijking	Potje creëren voor omgevingsinbedding	Behoeftte aan meer capaciteit & expertise (flexpools, aanjaagteam)	Afgestemder/ minder verkokerd werken richting gemeenten
I. Beschrijving							
a) Naar type actie	Coalitie	Coalitie	Kennis/ kunde	Coalitie	Financieel	Financieel	(Omgevings)-beleid en RO-regelgeving
b) Naar fase in project	Planvorming	Planvorming	Planvorming	Planvorming	Planvorming	Initiatie	Planvorming
c) Naar impact op beleid	nieuw	nieuw	doorontwikkeling bestaand	doorontwikkeling bestaand	nieuw	nieuw	doorontwikkeling bestaand
d) Naar rol neming provincie	faciliterend	faciliterend	faciliterend	faciliterend	actief	actief	actief
e) Hoe vaak voorkomend?	vaak voorkomend	soms/ specifiek	vaak voorkomend	soms/ specifiek	regelmatig	soms/ specifiek	regelmatig
2) Analyse/ conclusiegericht							
a) Naar invoerbaarheid en resultaattermijn doel	complexer	complexer	snel/ laaghangend	snel/ laaghangend	snel/ laaghangend	snel/ laaghangend	snel/ laaghangend
b) Naar kosten/ omvang fin. impact realisatie doel	goedkoop	goedkoop	goedkoop	goedkoop	gemiddeld	gemiddeld	goedkoop
c) Naar impact van realisatie actie	gemiddeld	groot	gemiddeld	beperkt	gemiddeld	gemiddeld	gemiddeld
d) Naar kosten-baten verhouding	kleine kost/ grote baat	kleine kost/ grote baat	kleine kost/ grote baat	kleine kost/ kleine baat	grote kost/ grote baat	grote kost/ grote baat	kleine kost/ kleine baat
e) Naar urgentie: hoe hard nodig is realisatie actie?	hard nodig	redelijk nodig	hard nodig	zou mooi zijn	redelijk nodig	hard nodig	redelijk nodig
<i>No regret</i>	<i>No regret</i>	<i>No regret</i>	<i>No regret</i>	<i>No regret</i>	-	-	<i>No regret</i>
Actie door/ richting wie?	Richting Rijk	Richting Rijk	Provincie	Provincie	Provincie	Provincie	Provincie

Categorie 'casusspecifiek' (1)

In een aantal gevallen komen issues naar voren die vooral op regionaal niveau spelen en per saldo in enkele situaties voorkomen (meer dan één maar niet regelmatig). Hier kan de Provincie in maatwerk naar kijken in samenwerking met de betreffende regio en de andere betrokken stakeholders. In de (f)actsheets per locatie wordt dit waar relevant specifiek uitgewerkt.

Voorgestelde acties waar het hier om gaat zijn:

- **Dynamische regionale afspraken woningbouw** -> niet zozeer sturen op aantallen/m2 maar op doelgroepen en kwaliteiten (van woonmilieus, in relatie tot de vraag). Vervolgens dynamisch toepassen o.b.v. monitoring en bijsturing* i.p.v. eens per x jaar afspraken maken. Verstedelijking is complex en vraagt flexibelere manier van planologische begeleiding. Speelt bv. in Gouda Spoorzone en Leiden Stationsgebied
- **Kwalitatieve benadering programmering kantoren** -> beste functie op beste plek en ook hier meer dynamische beoordeling o.b.v. monitoring en bijsturing* (niet eens per x jaar). Aan de orde in met name Leiden Stationsgebied
- Meedoen in discussie/ coalitie **aanpak gevaarlijke stoffen(trein en weg)routes**. **Verkenning** alternatieve rijopstellingen, routes. Speelt m.n. in Dordrecht Spoorzone (spoor), Rotterdam Binnenstad (spoor), Schiedam Schieveste (spoor+snelweg) en ook in Den Haag Binckhorst (LPG-weg)

Categorie 'casus-specifiek' (2)

		RO wonen	RO/Economie	Infra/ OV
		Regionale afspraken: niet zo zeer sturen op aantallen/m2 maar op doelgroepen en kwaliteiten	Kwalitatieve benadering programmering kantoren / bedrijventerreinen -> beste functie op beste plek	Meedoen in discussie/ coalitie aanpak gevaarlijke stoffen(trein)routes -> alternatieve rijopstellingen, routes
I. Beschrijving				
a)	Naar type actie	(Omgevings)beleid en RO-regelgeving	(Omgevings)beleid en RO-regelgeving	Coalitie
b)	Naar fase in project	Planvorming	Planvorming	Initiatie
c)	Naar impact op beleid	al bestaand	doorontwikkeling bestaand	doorontwikkeling bestaand
d)	Naar rolname provincie	actief	actief	faciliterend
e)	Hoe vaak voorkomend?	regelmatig	soms/ specifiek	soms/ specifiek
2) Analyse/ conclusiegericht				
a)	Naar invoerbaarheid en resultaattermijn doel	snel/ laaghangend	snel/ laaghangend	complexer
b)	Naar kosten/ omvang fin. impact realisatie doel	goedkoop	goedkoop	groot
c)	Naar impact van realisatie actie	gemiddeld	gemiddeld	groot
d)	Naar kosten-baten verhouding	kleine kost/ kleine baat	kleine kost/ grote baat	grote kost/ grote baat
e)	Naar urgentie: hoe hard nodig is realisatie actie?	redelijk nodig	redelijk nodig	hard nodig
	<i>No regret</i>	-	-	-
	Actie door/ richting wie?	Provincie	Provincie	Richting Rijk

'No regret'-maatregelen

Maatregelen die vooral in de sfeer van visie/ inspiratie/ verbeelding, coalitie-vorming cq. kennis & kunde zitten en minder in de sfeer van financieel of van (omgevings)beleid (waar immers controversiële/ harde niet terugdraibare keuzes uit kunnen volgen) zitten sterk in de sfeer van 'no regret' maatregelen.

De scoring per prioriteit op de voorgaande tabellen geeft aan dat ca. twee-derde van de voorgestelde acties in deze categorie valt.

De 'no regret'-maatregelen zijn integraal opgenomen in het gepresenteerde prioritaire handelingsperspectief voor de Provincie danwel advies richting gemeenten cq. de genoemde in te zetten acties richting het Rijk.

Deel IV: concretisering handelingsperspectieven Provincie

Overzicht prioritaire acties provincie

Verschillende acties die samenhang vertonen, zijn gebundeld. Dit leidt uiteindelijk tot zes handelingsperspectieven voor de provincie, waarvan drie randvoorwaardelijke maatregelen en vier aanvullende maatregelen. In dit deel IV zijn de zes handelingsperspectieven voor de provincie verder uitgewerkt. Om zo een beter beeld te krijgen HOE voorgestelde acties concreet vorm gegeven en WAAR (bij welke projecten of gemeenten) de voorgestelde acties inzetbaar zijn.

Handelings- perspectieven Provincie	Randvoorwaarde- lijke maatregelen	<ol style="list-style-type: none">1. Kwaliteitsprong (H) OV-netwerk anders omgaan met parkeren (in coalitie)2. Inzet op tackelen RO-issues – hindercirkels (zelf en met Rijk)3. Medebekostiging publieke onrendabele top specials (zelf en in coalitie)
	Aanvullende maatregelen	<ol style="list-style-type: none">4. Bieden van inspiratie, kennis en kunde (zelf)5. Organiseren additionele capaciteit en expertise (zelf)6. Ontkokering reacties provincie (zelf)7. Agenderen, uitwerken en mede-investeren in groen / blauw in de stad

Handelingsperspectief 1: Mobiliteit

Actie Provincie	Richting wie	Suggesties hoe	Waar vooral?
Coalitie upgrade (H)OV-systeem	Rijk – lenW (i.s.m. vervoersregio en gemeenten)	<ul style="list-style-type: none"> Bijdrage leveren aan de discussie juiste woning op juiste plek in relatie tot upgrade (H)OV-systeem conform Discussienota koers en inzet Provincie Bijdrage leveren in de afstemming verstedelijkingsopgave Zuidelijke Randstad en Werkplaats Metropolitaan OV. 	Speelt voor alle 15 projecten in meer (Willemsas, Scheveningen, Sp'zone Dordt) of mindere mate
Nieuwe concepten ten aanzien van de last mile introduceren Vb. collectief autonoom vervoer, snelle fietsroutes	Gemeenten Rijk Markt Vervoersregio	<ul style="list-style-type: none"> Inspireren en kennis delen door bijvoorbeeld best practises te verspreiden onderzoeken te delen, mobiliteitsambassadeur(s) in te zetten. Entameren en meebetalen aan pilots. Potje voor vrijmaken i.s.m. andere partijen Verwerken in concessies door uitvraag anders te formuleren 	Autonoom collectief vervoer in bv. Entreegebied Zoetermeer, Stadshavens XL, Leiden Stationsgebied, Delft Schieoevers
Mee-aanpakken/ betalen huisvesting fietsparkeren stations	Rijk – I&W Gemeenten	<ul style="list-style-type: none"> Mee-aanpakken door gezamenlijke bovenlokale belang aan te tonen en uit te dragen Mee-betalen door potje daarvoor vrij te maken, zie handelingsperspectief 3 	O.a. Leiden
Meedoen in discussie/ coalitie aanpak gevaarlijke stoffenroutes	Rijk en gemeenten	<ul style="list-style-type: none"> Mee-onderzoeken alternatieve rijopstellingen en routes en inzicht creëren in kosten- en batenverhouding 	Dordrecht/ Rotterdam (spoor), Schiedam (spoor/weg), Den Haag (LPG over weg)
Voortzetten stimuleren maatwerk / flexibele parkeeroplossingen, kennis delen t.a.v. mobiliteits-concepten	Gemeenten	<ul style="list-style-type: none"> Door huidige trend vaste plek per woning ter discussie te stellen (negatieve effecten, gemiste kansen) en uit te dragen via best practises, worst cases, handreikingen met alternatief handelingsperspectief. Dit gebeurt al volop door de provincie en is goed om voort te zetten / intensiveren. Concepten uitdragen (vb zoals met TOD is gedaan), ook voor mobiliteitshub, deelauto-concepten etc. Eventueel actief via een mobiliteitsambassadeur de regio in gaan, zie ook handelingsperspectief 5. 	Voor alle projecten relevant, i.h.b. Den Haag, Spoorzone Dordrecht, Entreegebied Zoetermeer, Delft Schieoevers, Rijswijk

Handelingsperspectief 2: Tackelen RO-issues (a)

Actie Provincie	Richting wie	Suggesties hoe	Waar vooral ?
RO - Wonen Slim omgaan met hinder	Eerst zoveel mogelijk zelf samen met gemeenten, waar nodig in afstemming met Rijk	<ul style="list-style-type: none"> • Drie verschillende situaties: 1) bedrijven zijn al weg 2) bedrijven zijn er wel maar worden anders gebruikt dan vergund 3) plot wordt maar deels gebruikt. • Slim omgaan met hindercirkels (geluid, lucht, externe kwaliteit) door te kijken naar feitelijk gebruik versus papieren hindercirkels en daarvoor een afwegingskader maken. Uitwerking per locatie in geluidruimteverdeelplannen. • Soms 'verstrengen' (cat. 1 bedrijven –autodealers, bouwmarkten- weg op cat. 4. terrein), soms versoepelen (cat. 4 zit op juiste locatie maar veroorzaakt feitelijk minder hinder dan normeringen). • Eventueel coalitie vormen voor het ontwikkelen van een (nood)wet binnenstedelijke transformaties met aangepaste normen • Concreet toepassen van oplossingen in projecten, eventueel eerst in de vorm van pilots/experimenteerruimte • Verspreiden oplossingen. Inc. verdichtingsloket, coaches, versnellingscan, zie handelingsperspectief 4. • Benutten huidige mogelijkheden (en verder onderzoeken) die er zijn in wet- en regelgeving zoals C&Hwet, stap 3 besluit, dezonering en kansen Omgevingswet benutten. 	O.a. Den Haag Moerwijk, Binckhorst/CID, Rijswijk, Delft Schieoevers, Rotterdam Stadshavens XL, Feyenoord City, Schiedam Schieveste en Spoorzone Dordrecht

Handelingsperspectief 2: Tackelen RO-issues (b)

Actie Provincie	Richting wie	Suggesties hoe*	Waar vooral ?
<p>RO - Economie Inzet op oplossingen voor evt. transformatie hoge milieu categorie en/of watergebonden bedrijventerrein</p>	<p>Zelf en richting Gemeenten</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Op zo kort mogelijke termijn duidelijkheid verschaffen over waarom en waar wel/niet/hoe behouden/verkleuren/verplaatsen (inclusief compensatie) van HMC / watergebonden bedrijventerrein in relatie tot woningbouw. Inclusief beeld van compensatie en mogelijkheden tot verschuiven binnen bestaande terreinen of nabij. In processen ondernemersinbreng positie geven, met respectering van belangen. • Actief faciliteren dat gemeenten en regio vooraleerst 'er samen uitkomen' t.a.v. evt. behoud/verkleuring/ verplaatsing HMC/ watergebonden bedrijventerrein, inclusief geschikte alternatieve locaties (mits realistisch gehalte -> concreet, haalbaar en betaalbaar). • Er is in meerdere gebieden in Zuid-Holland tekort aan zowel wonen als HMC / watergebonden bedrijventerreinen. Belangenafweging is complex. Uitgangspunt = beste functie op beste plek. • Als Provincie een integraal afwegingskader maken, ingebed in bovenlokaal actieplan. Inclusief bv. categorisering naar complexiteit en realiseerbaarheid (opzoeken 'no regrets') alsmede impact (# woningen) vs. inspanning. • Ook aandacht voor extra plancapaciteit voor uitbreiding HMC/ watergebonden bedrijventerreinen, mogelijkheden om bepaalde gebieden juist te reserveren (via min. milieucategorie). • Rekening houden met schaalvergroting in relevante sectoren. Interessant is ook mogelijkheid tot benutten nieuwe kansen voor innovatieve bedrijvigheid over water. • Gebieden waar veelal deze discussie aan de orde is liggen in feite aan de 'Blauwe Lijn' die het vervoer over water organiseert, parallel aan de 'Oude Lijn' die het spoor als backbone kent en het naastgelegen wegennet (A4, A13). • Dit vraagstuk bezien in samenhang met actie 'slim omgaan met hinder', soms niet verplaatsen maar goed inpassen van wonen en werken. Zoeken en benutten goede voorbeelden. Hierbij ook verkennen aanpassing VNG-boekje met SBI-codes die wel/niet mengbaar zouden zijn. Veel bedrijven zijn schoner / stiller geworden etc. en beter mengbaar. 	<p>Met name Den Haag Binckhorst/ CID, Rijswijk Plaspoelpolder, Delft Schieoevers, Alphen Rijnhaven-Oost, maar ook bv. Rotterdam Stadshavens XL e.a.</p>

Handelingsperspectief 3: Mede-bekostiging publieke onrendabele top (a)

Actie	Richting wie	Suggesties hoe	Waar vooral?
Investerend vermogen Faciliteit voor mede-bekostiging publieke onrendabele top/ 'specials' bij transformatieprojecten	Ten behoeve van gemeenten Idealiter optrekken met Rijk (matching/ co-funding)	<ul style="list-style-type: none"> • Faciliteit instellen via reservering vanuit eigen middelen en inbreng reeds beschikbare middelen (ontkokeren en integraal afwegen -> projecten dienen immers altijd ook integrale doelen) • I.s.m. Rijk i.c. voornemen Minister BZK om fonds te onderzoeken, maar ook agenderen i.h.k.v. accres op Gemeente- en Provinciefonds via InterBestuurlijk Programma (IBP) • Grondslag is inzet voor aantoonbare publieke tekorten (benodigde investeringen kunnen niet worden terugverdiend vanuit eigen grond-opbrengsten, exploitatiebijdragen/ kostenverhaal, erfpachtconversie etc..) • Private mede-bekostiging is zeker mogelijk, maar dekt niet het totaal. • Aanvragen door gemeenten, niet door marktpartijen. Randvoorwaarde dat gemeenten ook zelf meebetalen aan tekort en ook dat marktpartijen hieraan gekoppeld zullen overgaan tot investeren • Inzet voor mede-bekostiging van bv. verplaatsing bedrijvigheid, hindermaatregelen, sanering, grootschaliger gebiedsinfra, fietsparkeren, etc.. Ook voor kwaliteit openbare ruimte/ leefbaarheid, groen-blauw/ klimaat etc.. • Bij verplaatsen bedrijvigheid kan ook gedacht worden aan relatief nieuwe instrumenten zoals stedelijke kavelruil (en niet alleen aan de "klassieke" aanpak waarbij de overheid een bedrijf opkoopt). • Feitelijke investering binnen 2-3 jaar (ter beschikking stelling door Provincie op afroep door gemeente na eerder akkoord op verzoek) • Fonds is niet voor reguliere pandgebonden of gebiedseigen onderdelen (vastgoed, reguliere openbare ruimte, groen, parkeren etc). • Mits aannemelijk leidend tot versnelling, kwaliteit en maatschappelijke baten; Prov. stelt toetsingskader met criteria op, beoordeelt aanvragen zelf. Criteria zijn bijvoorbeeld: aanwezigheid maatschappelijk belang (versnellen woningbouw, opheffen structurele leegstand), moet impact hebben (versterken agglomeratiekracht), ter dekking van 'publieke onrendabele toppen, enkel cofinanciering, niet voor reguliere zaken maar voor 'specials'. Doel = laatste duwtje geven om te realisatie te komen. 	Maatwerk, kan voor alle projecten aan de orde zijn. Aanvraag dient onderbouwd ingebracht te worden

Handelingsperspectief 3: Mede-bekostiging publieke onrendabele top (b)

Actie	Richting wie	Suggesties hoe	Waar vooral?
Investerend vermogen Faciliteit voor mede-bekostiging publieke onrendabele top/ 'specials' bij transformatieprojecten	Ten behoeve van gemeenten Idealiter optrekken met Rijk (matching/ co-funding)	<ul style="list-style-type: none"> • Totale opgave voor de grotere verstedelijkingsprojecten kan mogelijk oplopen tot ca. 80-90 mln per jaar voor de komende 5-10 jaar, gebaseerd op een combinatie van de verkende opgave en onderbouwing met kentallen/ praktijkervaringen uit eerdere analyses* • De betrokken marktpartijen moeten aantoonbaar ook hun nek uitsteken. Dit is niet in kentallen of criteria te vatten, maar zal per situatie kwalitatief beoordeeld moeten worden • Uitgangspunt zou vervolgens kunnen zijn gecombineerde overheidsfunding van de onrendabele top, bijvoorbeeld door gem-prov-Rijk in een 50%-25%-25% verhouding. De Provincie geeft dan in afstemming met de andere partijen het laatste duwtje. • Vanuit deze benadering en onderbouwing zou een opgave van ca. 10-20 mln per jaar aan inzet vanuit de Provincie naar voren komen • Geld binnen provincie kan gezocht worden door ontkokering van potjes en door een speciale pot te creëren • Het feitelijk inzetten van middelen als 'laatste duwtje' vergt de nodige inspanning (in tijd en energie) om de daartoe benodigde projectproposities en partij-afspraken voor elkaar te krijgen en 'klaar te zetten'. Inzet op het juiste moment in het projectproces is dan gevraagd • Feitelijke inzetbaarheid van middelen vanuit de Provincie zal in de praktijk aannemelijk dan ook lopen via reserveringen per project voor daadwerkelijke inzet op een later moment x • De Provincie kan via gerichte inzet van een dergelijke 'specials' faciliteit ook binnen de forse totaalopgave danige impact genereren 	Maatwerk, kan voor alle projecten aan de orde zijn. Aanvraag dient onderbouwd ingebracht te worden

Handelingsperspectief 4: Bieden van inspiratie, kennis en kunde

Actie Provincie	Richting wie	Suggesties hoe	Waar vooral?
Organiserend vermogen Verdichtingsloket t.b.v. slim en snel omgaan met issues rondom verdichting, menging wonen-werken etc.	Gemeenten. I.s.m. Rijk & kennis-organisaties (proactief door provincie en op verzoek van gemeenten)	<ul style="list-style-type: none"> • Bundeling kennis/kunde vanuit Provincie o.g.v. complexe RO-vraagstukken (feitelijk doorontwikkeling van programma Slim Ruimtegebruik). Met directe toegang tot Rijksspecialisten (Stad&Milieu, C&H-wet, Omgevingswet)* • Kan op verzoek gemeente én markt versnellingscan uitvoeren, incl. inzet mogelijk van verdichtingscoaches (door/ in alle fases van een project, incl. uitvoering), gericht op 'wat kan en hoe dan' • Actieve inzet, à la Versnellingskamer • Ook kennisontwikkeling, i.s.m. Rijk (bv. verkennen mogelijkheid voorrang privaatrechtelijke afspraken). Verspreiden kennis/kunde rondom op het omgaan met risico's op staatssteun (bv. bij kostenverhaal, grondprijis, onrendabele top) • Functioneert als beleidsingangen en toepassers/adviseurs, maar ook als kennismakelaars, gericht op koppeling gemeentelijke vragen aan kennis/kunde elders (binnen regio maar ook landelijk) • Verdichtingsloket/ coaches kunnen ook bijdragen aan afstemming/ afgestemde beleidsreacties vanuit Provincie (zie handelingsperspectief 6) 	Kan voor alle projecten interessant zijn. Voor middelgrote gemeenten wellicht nog meer dan voor de meest grote
Energie en mobiliteit Inzet ambassadeurs op energie en mobiliteit	Gemeenten (proactief door provincie en op verzoek van gemeenten)	<ul style="list-style-type: none"> • Bestaande energie-ambassadeurs (ca. 12) actief aanbieden/ koppelen aan gebiedstransformatie-projecten waar gewenst gericht op verkenning/ support t.b.v. decentrale duurzame energieoplossingen • Opzetten (vergelijkbare werkwijze -> incl. detachering vanuit gemeenten en kennisorganisaties) ambassadeurs (bv. 3-4) voor mobiliteit, met expertise in anders omgaan met parkeren en alternatieve mobiliteitsconcepten (bv. hubs) 	Kan voor alle projecten interessant zijn. Voor middelgrote gemeenten wellicht nog meer dan voor de meest grote.

* Hier ook benutten traject kennisontwikkeling menging wonen-werken via Bouwcampus als ook samenwerking in het kader van de REOS (Ruimtelijk-Economische OntwikkelingsStrategie)

Handelingsperspectief 5: Additionele capaciteit en expertise (a)

Actie Provincie	Richting wie	Suggesties hoe	Waar vooral?
Organiserend vermogen Bieden bestuurlijke support aan lokale bestuurders bij complexe discussies	Gemeenten (proactief door provincie en op verzoek van gemeenten)	<ul style="list-style-type: none"> Actieve monitoring stedelijke besluitvormingsprocessen/ korte lijnen tussen gemeentebestuurders en provinciebestuur. Betrekken provinciebestuur bij complexe omgevingsdiscussies voor extra support (binnenstedelijk bouwen is ook bovenlokaal doel), bv. richting bedrijven, bewoners, maatschappelijke organisaties, maar ook discussies in gemeenteraad over parkeernomen 	Kan voor alle gemeenten interessant zijn.
Organiserend vermogen Potje opzetten ter ondersteuning gemeenten tbv extra inzet omgevingsmanagement	Gemeenten	<ul style="list-style-type: none"> Belang van omgevingsmanagement bij verdichtingslocaties en mogelijkheid tot ondersteuning onder de aandacht brengen Bieden van een subsidie-faciliteit voor additionele inzet omgevingsonderzoek, betrekken stakeholders (bedrijven, bewoners, organisaties), omgevings-communicatie. Financiële middelen voor inschakelen bv. communicatie-capaciteit en –advies/ expertise Via kort gemotiveerde aanvraag met behoefte/ additionaliteit inzet Volume per jaar voor komende 5 jaar ca. 200-250.000 euro, gebaseerd op ca. 10 x inzet van ca. 20-25.000 euro per aanvraag Gemaximeerd bedrag 25k als bijdrage. Gemeente doet zelf evt. rest 	Kan voor alle gemeenten interessant zijn. Voor middelgrote gemeenten wellicht nog meer dan voor de meest grote

Handelingsperspectief 5: Additionele capaciteit en expertise (b)

Actie Provincie	Richting wie	Suggesties hoe	Waar vooral?
Organiserend vermogen Inzet flexpool capaciteit: - projectleiders - uitvoering/ thematische deskundigheid	Gemeenten	<ul style="list-style-type: none"> Het doel is het wegnemen van het obstakel bij gemeenten om mensen in dienst te nemen omdat het risico bestaat dat bij laagconjunctuur mensen (duur/lastig) weer weg moeten -> hierdoor nu onderbezetting bij hausse Vorm is nader uit te werken door Provincie. Eerste denklijnen als suggesties: bv. opzet 'provinciaal bemiddelingsbureau', wat mensen kan bemiddelen voor gemeenten vanuit eigen dienst (bv. op tijdelijke/ 2-jaarscontracten) of via inzet van zzp-ers/ zelfstandigen/ interimers. Kan ook o.b.v. gerichte opdrachten i.p.v. pool Belangrijk om te komen tot een scherpe vraag en opdrachtformulering van gemeenten en een goed (tijdelijk) antwoord, geholpen door de provincie Zorgdragen voor facilitering in selectie en meesturen op onderling opdoen/uitwisseling van kennis en kunde -> hiertoe samenwerking met thematische ambassadeurs Ook onderlinge uitwisseling tussen gemeenten/ uitlenen voor inzet op projecten cq. bepaalde specifieke vraagstukken Zowel voor projectleiders als thematische deskundigheid, gericht op bv. financiën/ planeconomie, vastgoedjuristen/ contractspecialisten, stedenbouw, planbeoordeling/RO, gronduitgifte Opties zijn dan bv. dat de gemeente meebetaalt (NB dit betekent de nodige administratie) of Prov. biedt aan op afroep en betaalt het zelf. Totaal benodigd budget per jaar varieert naar schatting van Rebel tussen 500 k-1 mln De vormgeving kan evt. via een ingroeimodel waarbij gestart wordt met een eenvoudige variant en deze bij succes wordt opgeschaald 	Kan voor alle gemeenten interessant zijn. Voor middelgrote gemeenten wellicht nog meer dan voor de meest grote
Organiserend vermogen Inzet high level expertise: aanjaagteam	Gemeenten, i.s.m. Rijk	<ul style="list-style-type: none"> Inrichten dedicated aanjaagteam Z-Holland -> Prov. biedt team pro-actief aan Beschikbaar op aanvraag door zowel overheid als markt + gezamenlijk Benutten bv. expertise vanuit Rijksexpertteam Woningmarkt voor Zuid-Hollandse advisering, aangevuld vanuit andere netwerken Mede-bekostigd (co-funding) door Provincie voor voldoende reikwijdte van inzet (niet te beperkt tot paar dagen per casus, langere/meer inzetbaarheid moet bij complexiteit kunnen) 	Kan voor alle gemeenten interessant zijn. Voor middelgrote gemeenten wellicht nog meer dan voor de meest grote

Handelingsperspectief 6: Ontkooking reacties Provincie richting gemeenten rondom projecten

Actie Provincie	Richting wie	Suggesties hoe	Waar vooral?
<p>Organiserend vermogen Afgestemder/ minder verkokerd werken richting gemeenten</p>	<p>Gemeenten</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Door in reactie op een MER of ander ingebracht plan niet elke sector binnen de provincie afzonderlijk te laten reageren, maar zelf al de (eventueel tegenstrijdige) reacties te benoemen / onderkennen en waar mogelijk ook op te lossen • Het scherper uitwerken van de provinciale omgevingsvisie (VRM) ondersteunt het afwegingsproces tussen waar investeren in wonen, economie, groen/blauw, mobiliteit en waarom daar. • Deze gedeelde visie ook concretiseren naar projecten / maatwerk te durven toepassen. Dus het handelen niet te laten leiden door regels / beleid, maar door ambities en belangen (regionaal vs lokaal) en door concrete vraagstukken die opgelost moeten worden. • Door al in een veel eerder stadium pro-actief bij het project betrokken te zijn, bijvoorbeeld via een Versnellingskamer, Verdichtingsloket, coaches en gaande het proces de interne afstemming binnen de provincie te borgen. Dit vraagt ook e.e.a. van de gemeenten. Het biedt geen garantie aan de voorkant, maar issues kunnen wel eerder op tafel komen en mogelijk leiden versnellen. Vraagt zowel van provincie als gemeenten 'lef'. • Door per gemeente 1 aanspreekpunt / accountmanager te benoemen. Is er nu al vanuit RO maar zou vanuit integraal perspectief moeten zijn. Daarbij vooraf vraagstukken rondom rolneming / spelregels (bij negatieve adviezen, tegenstrijdige adviezen) tackelen. Doel is vooral één loketfunctie • Door je (mogelijk) intern binnen de provincie anders te organiseren waardoor de integrale benadering (bijv afstemmingslijnen en besluitvormingslijnen sectoroverstijgend) meer tot zijn recht komt 	<p>Is voor alle gemeenten wenselijk.</p>

Handelingsperspectief 7: versterken groen / blauwe kwaliteiten en klimaatadaptatie

Actie Provincie	Richting wie	Suggesties hoe	Waar vooral?
Agenderen / uitwerken / mede-investeren in groen-blauwe kwaliteiten en klimaat-adaptatie	Gemeenten	<ul style="list-style-type: none">• Meesturen op voldoende en goede groen-blauwe kwaliteiten in verdichtingsgebieden. Dit is essentieel, heeft bewezen impact op welbevinden bewoners/ gebruikers• Via koppelen van (nieuw) binnenstedelijk groen aan regionale groenopgaven (metropolitane (stads)parken, maar ook oriëntatie op toegankelijkheid buitengebieden -> groene corridors, ook ecologische structureren)• Bijdragen aan realiseren klimaatadaptatie op locatieniveau, zowel wateropgave als tegengaan droogte en hittestress, in transformatiegebieden• Stimuleren via meebetalen (= veelal onrendabel element, zie ook de uitwerking hiertoe onder Handelingsperspectief 3) aan extra/goede groen-blauwe kwaliteit en klimaatadaptatie ín de stad<ul style="list-style-type: none">○ à la getijdenpark rivieroever R'dam,○ via openbare ruimte/pleinen○ via groene gevels/ daken○ via slimme waterbergingsoplossingen○ etc.• Delen kennis wat hier al kan en hoe, goede inpassingsvoorbeelden. Inzetten resultaten verkenningsstudies, prijsvragen (groene verstedelijking) en traject richting Deltaplan Groene Verstedelijking	Kan voor alle gemeenten interessant zijn. Deze opgave is op veel plekken aan de orde. Soms al direct/ op korte termijn (bv. Knoop van Moerwijk Den Haag, Stationsgebied Leiden, Binnenstad Rotterdam), soms te verwachten op langere termijn/ meer indirect (bv. Den Haag CID)